

KNIHY ZÁHAD

JAN A. NOVÁK

Tajemství
našich hradů,
pevností
a tvrzí

edice
KLOKAN

Copyright © Jan A. Novák, 2022

Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.

Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Jan A. Novák, 2022

Redakční úprava Miroslav Kozák

Grafická úprava obálky Tomáš Řízek

Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokan, 2022

shop@alpress.cz

Vydání první

ISBN 978-80-7633-795-4

1 Trochu hrůzy místo úvodu

To si takhle v pohodě sedíte s přáteli u piva, vedou se řeči, a jak žejdlíků přibývá, stávají se témata stále temnějšími. Až dojde i na duchy a strašidla; nemůže nedojít, protože opodál jde ve tmě tušit siluetu hradu, který se jimi jen hemží. Jedním z nich prý je ohnivé spřežení, které vždy o půlnoci vyjíždí z jeho bran. Je řízené mrtvými jezdci a běda tomu, kdo se jim připlete do cesty.

Ovšem alkohol nerozpouští zábrany jen řidičům motorových vozidel a nepřístupným slečnám, stejně nebezpečně podráží nohy pudu sebezáchovy i bez klíčků od zapalování nebo v druhém případě svůdníka poblíž. A protože půlnoc slibující nevšední setkání se záhrobím je na spadnutí, není nic samozřejmějšího než se před partou vytáhnout pozváním na výlet k hradní bráně.

Zábava najednou zvadne, méně stateční kámoši rázem vystřízliví a ze společnosti se začnou tiše vytrácet. Ale ani těm nemnoha zbylým se do noci nějak nechce. Jenže teď už nejde couvnout, aniž byste ztratili tvář.

Ale co, stejně jsou to jen babské povídačky, ozve se na pozadí myslí hlas alkoholu. A tak vyrazíte sami s představou, že zítra budete za hrdinu.

Je nevlídná temná noc, hvězdy ani měsíc nikde, trochu poprchává... Svět lidí, který jste právě opustili, zůstal daleko za vámi. Zůstala jen tma, z níž před vámi vystupuje ještě temnější masa hradní zdi. Někde zahoukal sýček, studený vítr probudil šramoty... nebo to byly kroky ve tmě?

Zvon odbil půlnoc a vzápětí se rozpoutalo peklo. Hradní bránu zalilo přízračné zelenkavé světlo a z jejich zavřených křídel se vynořili ohniví koně táhnoucí černý kočár s posádkou umrlců. Ten za sebou na žhavých řetězech vlekl nešťastníka, kterého zjevně teprve před chvílí chytili ve světě živých.

Kočár neomylně zamíří přímo k vám, a když vás v těsné blízkosti míjí, dá vám příležitost ucítit sirný dech pekelných plamenů a zblízka se podívat do prázdných očních důlků mrtvých vozatajů. Ale to nejhorší teprve přijde. Vzápětí na vás pohlédne i muž vláčený za vozem a vy v jeho obličejí zkřiveném hrůzou smíšenou s bolestí poznáte svoji vlastní tvář. Ten nešťastník, kterého se zmocnilo záhrobí, jste vy!

Právě to se prý stalo před mnoha lety v Chebu, dokonce je známo i to, že onen muž se jmenoval Menger. Po spatření sama sebe v děsivé společnosti omdlel a probral se až ráno v hradním příkopu. Ještě stačil dovrávorat domů a vyprávět svůj noční zážitek, ale sotva domluvil, vydechl naposledy. Chebští měšťané prý v jeho popisu zjevení bezpečně rozpoznali knížete Valdštejna a jeho generály, kteří tam byli roku 1634 zákeřně povražděni. Od té doby tu jejich neklidné duše podnikají divoké noční jízdy a smrtí se odvděčí každému, kdo by je při nich spatřil.

Za bílého dne vnímáme hrady a zámky jako malebné objekty neoddělitelně dotvářející kulisy zdejší krajiny, jako místa, kde necháme auto nebo bicykl na parkovišti, zaplatíme vstupné a pod dohledem průvodce se šouráme mezi brněnami, obrazy, starobyklým nábytkem a dalšími historickými artefakty. Ale hrady, hradiště, tvrze, pevnosti, zámky jsou

také místa se silnou energií: právě tady se koncentrovala světská i duchovní moc, tvořily se osudy krajů i zemí, křižily životní cesty mimořádných osobností, hromadil majetek, kuly pikle, mučilo a umíralo se násilnou smrtí po celý středověk a leckde i po něm. Často to byly děje, kterým nesvědčilo denní světlo, a tak skoro každé takové sídlo obestírají nějaké záhady a tajemství, nejednou velmi temné: mluví se o neznámém podzemí, tajných chodbách, mučírňách, vězeních a hladomornách, pokladech, zalděných nešťastnících, tajných společnostech, loupeživých šlechticích, zjeveních a strašidlech. Možná řeknete, že jsou to jen báchorky, ale mnohé jsou odrazem skutečných událostí a nechybí mezi nimi ani takové, které moderní badatelé vykládají jako setkání s nějakou mimozemskou entitou. V neposlední řadě pak některé hrady nebo jejich podzemí představují vrcholná inženýrská díla své doby a kolem metod jejich realizace se vznáší řada otazníků.

O tom všem bude tato kniha.

Na konec úvodu by asi bylo také poctivé říct, o čem není. Především v ní nenajdete úplně všechny zdejší hrady, protože těch je prostě moc; historik August Sedláček (1843–1926) sbíráním podkladů pro své monumentální dílo *Hrady, zámky a tvrze Království Českého* strávil dvacet let. Přestože nemohl znát nic z toho, co objevili až pozdější archeologové a historikové, vydalo mu to na patnáct obsáhlých svazků a šlo o tak důkladnou práci, že rakousko-uherská monarchie autora odměnila prestižním Řádem Františka Josefa. *Hrady, zámky a tvrze Království Českého* dodnes zůstávají v mnoha ohledech nejen nepřekonané, ale i nepřekonatelné, takže ani nebylo mým úmyslem se o to pokoušet.

Kniha, kterou čtete, nemá být ani průvodcem po hradech, protože těch už existuje dost jak v knižní, tak v internetové podobě. Mojí ctižádostí bylo pojmut opevněná sídla především jako kulisy příběhů, které se v nich odehrávaly nebo které si lidská fantazie do jejich zdí promítala – aniž bychom

ale opouštěli reálný svět, jako to dělají autoři historických (či „historických“) románů. Smyslem knihy je vrátit hradům život, aby každý, kdo si ji přečte, už v nich neviděl jen krajinářskou kulisu nebo šoupání papučemi v davu za kastelánem, ale nesl si na cestě k nim v mysli obrazy, které tam dají jeho fantazii křídla. V podstatě se dá říct, že chce být něčím na způsob stroje času.

2 Vládci výšin

Co je to vlastně hrad?

Na první pohled hloupá otázka, vždyť skoro každý má nejméně jeden skoro na dohled od svého bydliště. Jenže ve skutečnosti to je trochu složitější, protože hrad zdaleka není jen romanticky malebná stavba (nebo zřícenina) na kopci; na rozdíl od kostelů byly krajinářské kvality většinou tím posledním, co jejich zadavatele a stavitele zajímalo. Tím se blížíme k vlastnímu tématu knihy, totiž záhadám, tajemstvím, intrikám, mystice, ezoterice a podobným věcem. Hrady totiž především představovaly sofistikované nástroje politické a vojenské moci. A kde jsou panovníci, politikové a vojáci, tam není o tajemství a záhady nikdy nouze – dnes stejně jako ve středověku. Ale protože tehdejší doba byla přece jen drsnější, bylo i úměrně tomu víc věznění, mučení a mrtvol. A kde je utrpení a umírání, tam je také hojnost negativní energie, záhrobí, zjevení a tak podobně.

Vyšlápnout si na nějaký kopec s hradem je v pěkném počasí příjemné a zdravé, tedy aspoň pokud vám slouží nohy, plíce a krevní oběh. Jenže trvale žít byste tam nahoře asi nechtěli – pěkné počasí není pořád, zatímco v nepěkném je tu hůř než kdekoliv jinde. Na kopcích fouká, válí se mraky obtěžkané vlhkostí, zima je tu delší než v údolí a léto kratší, chybí pitná voda i půda k obdělávání, na všechny strany jdete ze strmého svahu, zatímco domů se škrábete do kopce. Přesto bohatí příslušníci nejvyšších vrstev společnosti celá dlouhá

staletí žili právě na takových nepohodlných destinacích. Měli k tomu dobrý důvod: život za starých časů nebyl žádný med a opevněné místo na nepřístupném kopci s dobrým výhledem dávalo větší šanci na to, aby nebyl zbytečně moc krátký.

Ale pobyt na výšinách měl i další výhody, které nejsou tak přízemní, v tomto případě doslova. Prostí lidé odjakživa žili v nížinách, protože jim poskytovaly obživu, zatímco ke kopcům vzhlíželi s posvátnou úctou. Vrcholy často skryté v mracích nebo naopak vyčnívající z mlh nepochybně musely být sídlem sil, které nejsou z tohoto světa; některé nápadné typy oblaků se tvoří právě jen nad kopci, což jejich božskou povahu v představách lidí z nížin jistě posilovalo. Mezi horou a nebesy zjevně existoval vztah, který se vymykal běžnému chápání; dodnes ostatně v mnoha krajích přetrvávají proroctví o tom, jak obloha nad výrazným místním kopcem ukazuje, jaké bude počasí. Do lidí, kteří dokázali místa nadaná takovými nadzemskými silami obsadit a trvale osídlit, přinejmenším část jejich moci vstoupila – fyzická dominance nad krajinou se stávala i dominancí mystickou. Opevněné místo na výrazné výšině tak bylo nejen útočištěm, ale také symbolem, který mohl chránit stejně jako trestat, bylo tedy třeba ho mít v patřičné úctě. A to nejen v úctě duchovní, úcta musela mít i hmotné vyjádření, protože vládce výšin potřeboval a chtěl být živen. I proto nobilita starých časů žila vysoko nad lidmi a odděleně od nich – v očích těch dole přestávala být obyčejnými smrtelníky z masa a kostí a stávala se něčím víc. A pokud už mezi ně musela sestoupit, tak jedine s doprovodem a v oděvech nebo zbroji, které svým luxusem a leskem nejen ohromovaly, ale také srážely do uctivého pokleku. Především však demonstrovaly, že bytost pod nimi vládne mocí, která není jen fyzická – je to moc pánů výšin.

Nejde jen o můj výmysl, něco podobného napsal už před mnoha lety významný historik Zdeněk Kalista (1900–1982): „Vrchnost stává se čímsi zřízeným od Boha, její autorita povznáší se nad ostatní nadpřirozeným pověřením, podle

svatého Augustina z Boží milosti. Odraz toho se projevuje ideovým uzpůsobením jejich obydlí, snahou vyvýšit je nad jejich okolí a jaksi přiblížit nebesům. Hradní stavení vykazují příznačnou tendenci vertikální, a to jak ve vlastním vyvedení architektonickém, jehož hlavním článkem se stává vysoká věž obzírající pyšně daleké okolí, tak v situování stavby v polohách nepřístupných a strmě vypjatých nad ostatní kraj.“

Ohnivá tajemství Opyše

Nejslavnějším opevněným místem u nás, kde se prolínají siločáry pozemských sil s nadzemskými, je nepochybně mocenské i duchovní centrum země – Pražský hrad. Výrazná lokalita (ne každý ví, že kopec, na němž stojí, se jmenuje Opyš) si o pověsti a tajemství přímo říká a není lehké odlišit, co z toho je opravdu staré a co si z různých důvodů (často mocenských, politických a „vlasteneckých“) vymysleli až lidé novověku.

Nicméně některé z mýtů, které se Opyše týkají, jsou z hlediska magie daného místa nápadné. A těžko je tu můžeme pominout, protože původně hradiště a později hrad na Opyši je nezpochybnitelnou jedničkou mezi českými hrady – i kdyby ne stářím, tak dějinným významem určitě.

Tak třeba má být podle pověsti v základech Svatovítské katedrály zazděný kmen posvátného dubu, u něhož slovanští pohané ve svém hradišti uctívali svého nejvyššího boha Svantovíta. Od toho prý pochází i název Svatovítská katedrála. S tím by se asi dalo úspěšně polemizovat, protože důvod, proč byl hlavní hradičanský chrám (nejdřív rotunda, pak bazilika, nakonec katedrála) zasvěcen tomuto italskému světcovi, je známý: relikvie v podobě paže svatého Víta. Navíc uctívání Svantovíta na našem území není doloženo. Přesto může být

pověst o posvátném dubu významná, i když jinak, než jak by si slavjanofilové přáli. Bezpečně víme, že tento strom uctívali Keltové, je tedy možné, že jde o jeden z mnoha případů, kdy staré pověsti české jsou spíš staré pověsti keltské.

Dalším mytickým místem Pražského hradu je pahorek Žiži. Měla to být vyvýšenina někde na místě dnešní Svatovítské katedrály nebo třetího nádvoří, v níž se koncentrovala jakási duchovní nebo telurická moc, přičemž slovo „žiži“ znamená „žhavý“ nebo „ohnivý“. Prý tu docházelo k záhadným světelným jevům a nechybí ani tvrzení, že tu byla jeskyně, v níž hořel věčný oheň neznámého původu. Někteří tvrdí, že se jí říkalo Netopýří sál a kdo sem vstoupil, ten se už nikdy nevrátil na povrch – což celkem logicky vysvětluje, proč o dutině nevíme víc. Vchod prý byl později pro všechny případy zasypan, ale jednou se má zase objevit.

Jiné legendy sice tento u nás dost neobvyklý jev kladou do míst dnešního Loretánského náměstí, Maltéžského náměstí nebo až na sousední Petřín, ale právě jméno Žiži je silná indicie pro tvrzení, že to bylo tady. Už jen samotný výskyt motivu záhadného plamene ohně v tolika pověstech koncentrovaných na poměrně malé ploše naznačuje, že pověst má nějaké pravdivé jádro, i když už je dnes těžké rozšifrovat jaké. Věčný oheň ostatně může být záhadný jen pro nezasvěcené světské osoby, zatímco šamani a později kněží jistě věděli, jak ho nenápadně živit.

Může to ale být i jinak. Geologický průzkum odhalil tektonickou poruchu mezi Mihulkou a třetím nádvořím – a na tektonických poruchách se občas opravdu dějí divné věci, ať už jde o reálné jevy, nebo o vliv na psychiku vnímavějších jedinců. Ověřit přítomnost takové jeskyně (třeba i bez ohně) už dnes nejde, protože místo je pozdějšími stavebními úpravami zcela přemodelované.

Nechybí dokonce ani tvrzení, že poslední stopy po pahorku Žiži byly zahlazeny úmyslně při úpravách, které z popudu prezidenta Masaryka v časech takzvané první republiky

realizoval architekt Jože Plečnik (1872–1957). Podle konspiračních teorií byl nejméně jeden z nich zasvěcenec tajných společností, který o síle magického místa věděl, a proto tu dnes stojí obelisk, jenž do sebe její moc svádí. Není prý náhoda, že od té doby se Čechům moc nedaří. Svůj ezoterický význam údajně má i to, že roku 1996 nechal prezident Václav Havel instalovat na vrchol obelisku kovovou pyramidu, která je, jak známo, symbolem zednářů. Jisté je jen to, že právě na místě dnešního monolitu se během Plečnikových úprav roku 1928 našlo třináct hrobů z předkřesťanských dob.

Buď jak buď, genius loci pahorku Žiži byl odpradávná tak silný, že se přenášel na náčelníky a knížata, kteří Opyš ovládli a disponovali tak jeho magickou mocí. Odtud nebylo daleko k nápadu si kultovní místo pro sebe co nejlépe pojistit. A proti mocichtivým skeptikům, co nevěří na magické síly posvátných ohňů, ale o to víc v sílu svých mečů, nejlépe fungují sice nemagické, ale o to spolehlivější příkopy, valy a palisády. Tak nějak možná vznikl zárodek Pražského hradu.

Petřínské skály s jeskyněmi

Zakletý kopec

Hradčany sice představují nepřehlédnutelnou dominantu pražského panoramatu, ovšem když si odmyslíme hrad s katedrálou, tak toho vlastně moc nezbude. Sousední Petřín sám o sobě je rozhodně výraznější a pro stavbu opevněného sídla by se asi hodil lépe i z pádnějších důvodů: jsou tu strmé svahy (místy dokonce kolmé skály) a nechybí bohaté zdroje vody, zatímco na Hradě bylo místních pramenů jen málo a nakonec se sem musela obtížně vést až z Bílé hory. Na Petříně je také rozlehlá vrcholová plošina, takže by bylo jen na libovůli případných osadníků, jak velký kus úrodné pláně by si pro sebe chtěli obehnat valy a příkopy, jak to vidíme na jiných místech (viz třeba hostivařské hradiště). Přesto tu zřejmě nikdy žádné opevněné sídlo nestálo.

Proč?

Něco možná napoví geologická stavba kopce: i když to málokdo ví, nacházejí se tu sloje uhlí a železné rudy. Tedy dneska už moc ne, protože snah je těžit bylo víc než dost (naposledy ještě během 19. století), ale v pravěku nejspíš šlo o významné železářské středisko. Přitom výroba použitelného železa z přírodní rudy je složitý proces, který tehdy byl nejen předmětem dědičných rodových tajemství kovářských klanů, ale asi i něčím na způsob náboženského obřadu souvisejícího s uctíváním ohně. Tak možná vznikla pověst o plameni tryskajícím z petřínských skal, v němž se zjevovaly jakési postavy. Není tedy ani těžké si představit, že kopec byl něco jako tabu, které bránilo jeho osídlení. Mimochodem nápadně podobná situace je i na mytickém Řípu, na pražském vrchu Ládví a dalších lokalitách kolem Prahy: přestože jde o výrazné krajinné dominanty, které v pravěku obkružoval věnec sídel a svatyň, jejich temenům se tehdejší lidé podle všeho velkým obloukem vyhýbali.

Když už jsme u toho, nejde tak úplně vyloučit, že právě výroba železa byla jedním z důvodů, proč na sousedním Opyši vzniklo opevněné místo, dnešní Pražský hrad. Samozřejmě vím, že podle „oficiální“ historie byl tím důvodem brod přes Vltavu v místě, kde se díky vnitrozemské deltě řeka rozlévá do mělčin mezi ostrovy – odtud prý jméno Praha jako prahy v řece –, ale bylo to tak doopravdy? Jistěže je třeba střežit brod, ale koneckonců řeka jde překonat různými způsoby a na mnoha místech. Zato petřínští výrobci železa nadaní posvátnou mocí byli v pravěku tím, čím za druhé světové války jaderní fyzikové vyvíjející atomovou bombu v Los Alamos – a to bylo hlídané velmi důkladně. Stejně tak jméno Praha nemusí být odvozeno od prahů v řece, ale od pražení rudy, což je proces, při kterém se v surovině zvyšuje obsah železa před finálním zpracováním. Jakési posvátnosti Petřína nasvědčuje i legenda tvrdící, že v předkřesťanských dobách stál v místech dnešního kostela sv. Vavřince pohan- ský „časoměrný sloup“, tedy nejspíš něco na způsob menhiru sloužícího astronomickým a kalendářním účelům. V časech

Pozůstatky nejstarších staveb na Pražském hradě

christianizace jej prý nechal svatý Vojtěch (956–997) povalit, rozbít a zbytky přenést na Petřín. Tam z nich pak někdo sestavil dnešní Čertův sloup.

Výsledky moderního výzkumu to spíš nepotvrzují, takže záhadnou kamennou trojnožku na Vyšehradě opustíme; koho zajímá, dozví se o ní víc v mých knihách *Tajemství našich chrámů* (Alpress 2020) a *Hory a kopce opředené tajemstvím* (Alpress 2013), nicméně když už jsme se v našem vyprávění přenesli na Vyšehrad, neuškodí se tu trochu rozhlédnout. Je to totiž další lokalita, na níž se spojuje funkce vojenské pevnosti s ezoterikou a magií, v tomto případě dokonce možná dost temnou.

Vymazaná minulost Vyšehradu

O zásadním strategickém významu Vyšehradu pro obranu Prahy netřeba pochybovat. Asi nejlépe o tom svědčí skutečnost, že se tu jako obránci nebo útočníci vystřídali křižáci, husité, Švédové, Francouzi, Prusové a vojska habsburské monarchie. Dokonce i vojenská správa se ho vzdala až po první světové válce. Zatím tedy nic tajemného, jenže to je pouze jedna tvář Vyšehradu.

Ta druhá je naopak ukrytá v hluboké temnotě mýtů, legend a pověstí, které naznačují, že výrazná skála strmě spadající do vod Vltavy byla v časech před počátkem psané historie sídlem pohanských kultů, které svou silou a významem nejspíš převyšovaly jiné takové lokality u nás.

Podle starých pověstí zde už první Slované při svém příchodu našli jakési opuštěné opevněné sídlo, v jehož areálu byl kamenný kruh, tedy možná astronomická a kalendářní observatoř. Nelze si přitom nevzpomenout na již zmíněný „časoměrný sloup“, přivlečený sem údajně na pokyn svatého

Vojtěcha z Petřína, ale také na megalitické observatoře západní Evropy, jakou je třeba Stonehenge.

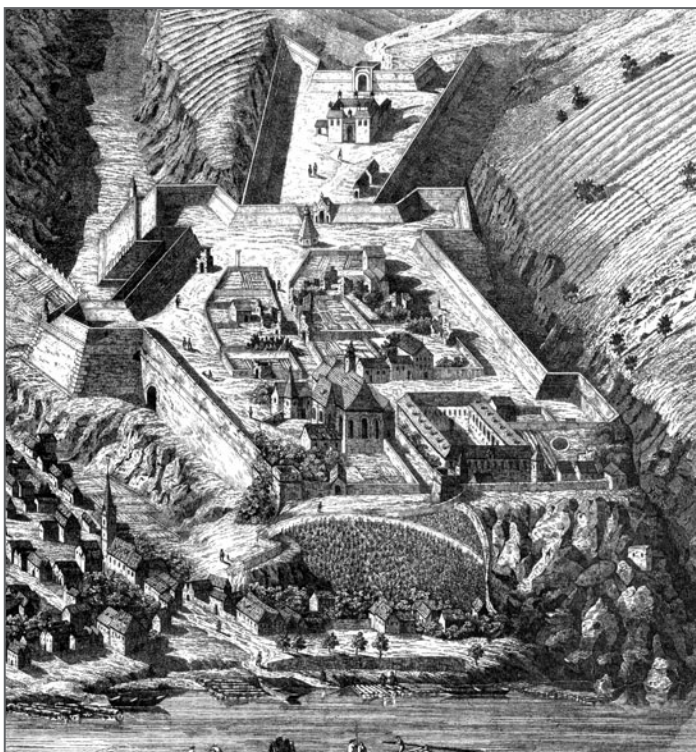
Předslovanskou minulost Vyšehradu paradoxně naznačují i pověsti vztahující se k údajným prvním slovanským vládcům. Nosit kněžně (nebo spíš čarodějce) Libuši divoké prase, jako to udělal silák Bivoj, nemusí nutně znamenat, že si vědma potrpěla na vepřové. Kanec byl posvátným zvířetem Keltů, například v keltské Galii ho uctívali jako boha Moccuse, ochraňujícího válečníky. To, že ho Bivoj přemohl a přinesl ženě, která vládla Vyšehradu, tedy mohlo mít hlubší symbolický význam. Jako první nás nejspíš napadne, že jde o alegorii přemožení místních Keltů Slovany, jenže ty odtud ve skutečnosti už mnohem dříve vytlačili Germáni. To ale nemusí nic znamenat, protože legendy dokážou na svém místě přežít výměnu i několika kultur. Vidíme to nejen tady, ale i na mnoha dalších lokalitách. Zdá se proto, že pověst o Bivojovi ve skutečnosti nepatří do starých pověstí českých, ale že má kořeny mnohem starší, patrně keltské.

Svůj důvod ukrývající se v tajemné předhistorické minulosti Vyšehradu skoro určitě má i značně nadstandardní kolekce strašidel, duchů a zjevení, které sem klade lidová tradice. Najdete tu bílou paní, černou paní, ohnivého psa, ohnivě sudy, bezhlavého vojáka, černého psa, tančící rusalky, ohnivého muže, oživlé mrtvé (dnes se stalo módou jim říkat zombie), mámivé bludičky... zkrátka zatímco na většině jiných lokalit potkáme nanejvýš dva tři druhy, tady je kompletní sbírka, jak vytvořená pro poznávací zkoušky studentů „bubakologie“. Přitom vztah mezi těmito jevy a lokalitou, kde se vyskytují, nemusí být náhodný; podezřele často se stává, že novodobé archeologické nálezy zvláštním způsobem korespondují s pověstmi, které se k místu vztahují. A to dokonce i v případech, kdy jsou vykopané artefakty staré několik tisíciletí, takže legenda přetrvala navzdory střídání obyvatel, kultur a náboženství.

Mýty a pověry není radno podceňovat.

Přitom na Vyšehradě jich je opravdu hodně a některé pocházejí i z novějších dob. Spisovatelka a sběratelka vyšehradských pověstí Popelka Biliánová píše, že v kopci mají být tajné chodby a na jejich konci jakési podzemní kaple, v jedné má být dokonce pramen nebo jezírko. Jejich vchody jsou zasypané, ale ne tak, aby nešly odhrabat – to se týká hlavně sklepení domů stojících při ústí dnešního Vyšehradského tunelu. V místech, kde ústí na povrch, se prý objevují duchové, například bílá paní. Už přinejmenším od předminulého století tu působili hledači pokladů a tvrdí

Vyšehrad a jeho opevnění na grafice ze 17. století

se, že někteří byli úspěšní, ale z pochopitelných důvodů o tom pomlčeli. Vstupy do podzemního labyrintu se mají podle Popelky Biliánové také otevřít po odsunutí některých kamenů z roubení vyšehradské studny.

Mohlo by se zdát, že jde o povídačky, o které si mýty opředené místo přímo říká, v tomto případě se ale ukázalo, že mohou mít přinejmenším nějaké pravdivé jádro. Ze sklepů některých domů vedly pod legendární kopec dutiny nápadně podobné popisům legend, a to včetně místností vyhlížejících jako kaple. Další taková chodba měla mít začátek pod domkem převozníka, který byl zbořen při stavbě tunelu. Zmizel tak i záhadný vstup do podzemí, v němž se údajně měly nacházet jakési železné kruhy. Přítomnost tolika dutin je o to podezřelejší, že na rozdíl od druhého břehu Vltavy nebo od sousedního Bráníka už Vyšehrad není součástí krašovského pásma – jeho skály se skládají z ordovických břidlic, tedy nekrasových hornin, v nichž se přírodní dutiny běžně nevyskytují.

To spolu s rekordním množstvím dalších legend pojících se k místu, na němž vyrostla vyšehradská pevnost, dávalo téměř jistotu, že archeologický výzkum tu najde nepřeborné množství artefaktů vypovídajících o slavném předkřesťanském období. Právě tehdy tu přece podle pověstí byla přinejmenším pohanská svatyně a skoro jistě opevněné sídlo prvních slovanských vládců. Když Heinrich Schliemann podle Homérový *Illiady* vykopal Tróju, logicky by se mělo aspoň něco ze starých pověstí českých zapsaných kronikářem Kosmou zhmotnit do reality i tady. Jenže se tu nenašlo vůbec nic.

Ano, čtete dobře, na kopci, státotvorným významem soupeřícím s Pražským hradem, kam všem známé pověsti kladou kamenný stolec prvních českých knížat, jeskyně s pohádkovými poklady kněžny Libuše, bytelnou kamennou věž knížete Neklana, bájně podzemní vojsko s bojovým posláním stejným jako u jeho družební posádky pod Bláníkem a řadu

dalších praslovanských divů, tam archeologický výzkum narazil pouze na prázdnotu.

Našly se tu jen nepříliš početné památky na hodně staré osídlení z dob eneolitu, označovaného také jako pozdní doba kamenná nebo doba měděná – poslední označení je používané nejméně, přestože je asi nejmýstižnější, protože šlo o přechodový věk mezi dobou kamennou a bronzovou, kdy se objevují první kovové předměty ze snadno opracovatelné mědi. Na Vyšehradě se našly nepříliš početné důkazy osídlení ze staršího eneolitu (přibližně 3200–2800 př. n. l.) a hlavně pozůstatky opevněného sídliště řivnáčské kultury z doby před 2500 až 2300 př. n. l. Jenže to je všechno – celé dlouhé období od počátku doby bronzové až po 10. století našeho letopočtu tu úplně chybí. Dokonce i archeologové, kteří jinak na záhady moc nejsou, v tomto případě smutně konstatují, že „důvody této absence nebyly zatím uspokojivě vysvětleny“.

Nejvíce udivuje nepřítomnost jakýchkoliv stop po raně slovanském osídlení, přestože pověsti o Vyšehradě v tomto období jsou naopak nápadně četné a především staví mytické základy české státnosti, takže jsou dost na očích. Znamená to snad, že kněžna Libuše a jí podobné i všichni ti Krokové, Neklanové, Horymírové a další, kteří tu měli svá skvělá sídla plná pokladů, předváděli divy státnické moudrosti nebo konali hrdinské skutky, jsou pouhým výmyslem?

Nejde to vyloučit, už jsme přece narazili na to, že pověst o Libuši má nápadné keltské prvky. Také bližší pohled na Kosmovu kroniku by tomu mohl napovídat, protože některé příběhy popisující nejstarší dějiny Čechů se nápadně podobají antickým mýtům. Nemělo by to překvapit, protože kronika je psaná latinsky a vzdělaný duchovní jistě znal nejen jazyk, ale i literaturu starého Říma. Ostatně nebyl to historik v dnešním slova smyslu, jen vypravěč.

Většina odborníků proto soudí, že Slované včetně svých náčelníků přišli na Vyšehrad až v souvislosti s poklesem

významu jiných hradišť v okolí pozdější Prahy, zejména z velkého opevněného sídliště v Divoké Šárce. Převládá názor, že panovnické sídlo z něj udělal až kníže Bořivoj někdy v 9. století, tedy v časech nastupujícího křesťanství. Tím ovšem jen jednu záhadu nahrazujeme jinou, protože nevíme, odkud tento první historicky doložený Přemyslovec přišel a kým vlastně byl.

Nechybí totiž ani názor, že ho jako svého loutkového vládce dosadil do Čech velkomoravský kníže Svatopluk – byl to tedy jakýsi raně středověký Gustáv Husák, sloužící východní supervelmoci. Kosmova kronika sice sugestivně tvrdí, že byl synem bájného přemyslovského knížete Hostivíta, nelze ale vyloučit, že dlouhá řada vymyšlených Přemyslovců měla jen překrýt politicky nepohodlnou skutečnost, že Čechům kdysi vládla Morava.

Existují ale i tajuplnější možné důvody, proč Vyšehradu chybí minulost. Podle některých badatelů byla pohanská éra skály čnicí nad Vltavou tak temná a hříšná, že první křesťané, kteří sem přišli, po ní vymazali všechny stopy. Udělali to tak důkladně, že zůstal jen podivný Čertův sloup, několik dalších menších kamenů, které je možné také považovat za menhiry, a neobvykle dlouhá řada krvežíznivých strašidel. Můžeme si jen představovat, o co jsme kvůli jejich náboženské horlivosti přišli.

Je tady ale ještě také možnost třetí a ta je ze všech nejpodivnější. Není totiž vyloučené, že Vyšehrad ve skutečnosti není Vyšehrad ze *Starých pověstí českých*, protože ty ve skutečnosti vyprávějí o jiném hradišti: o Bránické skále, vypínající se o trochu jižněji. Problém je, že se tam od 17. století těžil vápenec tak intenzivně, že původní kopec prakticky zmizel. Zůstala jen pověst o tom, že na něm stál mocný hrad a pod ním byla ukrytá spousta pokladů. Mohl právě tohle být bájný hrad prvních Přemyslovců? To už se nejspíš nikdy nedovíme.